

**PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA
TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH
IMKONIYATLARI VA ISTIQBOLLARI**

Jonibekov Zohirjon Davronbek o‘g‘li

Namangan davlat texnika universiteti talabasi

E-mail: zohirjonjanibekov@gmail.com

Mamlakatimizning sanoat tarmoqlari ichida eng katta qo‘shimcha qiymat yaratish bo‘yicha paxta-to‘qimachilik sanoati alohida ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, to‘qimachilik sanoati aholi bandligini ta‘minlashning yetakchi sohalaridan biri hisoblanadi. Ishlab chiqarish sohasining o‘zida deyarli 7000 ta korxonada 200 mingdan ortiq ishchi-xodimlar mehnat qilayotganligi yuqoridagi fikrimizning dalilidir. Paxta-to‘qimachilik sanoati Namangan viloyati sanoatining eng rivojlangan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Viloyat uchun bu tarmoqni yanada rivojlantirishning muhimligi, birinchi navbatda mahalliy xom-ashyo bazasining mavjudligi, shuningdek, nisbatan yuqori mehnat sig‘imliliigi bilan bog‘liq. Bu esa bandlik va aholining turmush darajasini oshirish kabi muammolar yechimini topishi nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Paxta-to‘qimachilik ishlab chiqarishini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori bilan 2022 yilda viloyatning 10 ta tumanidagi 63406 gektar yer maydonida paxta xom-ashyosini yetishtiruvchi barcha fermer xo‘jaliklari to‘laligicha klaster korxonalariga biriktirib berildi.[1]

2023 yilga kelib viloyatda 7 ta paxta-to‘qimachilik klaster korxonalari faoliyat yuritib kelmoqda va ular quyidagilar: "Art Soft Holding" MCHJ, “Namangan To‘qimachi” MCHJ, “Toshbuloq Teks” MCHJ QK, “Namangan Paxta Teks” MCHJ, “Textile Finance Namangan” MCHJ, “Uchkurgan Textile” QK MCHJ, “Iftixor Kiyim Sanoat” MCHJ.

Namangan viloyatida tashkil etilgan paxta-to‘qimachilik klasterlari o‘z oldiga qo‘ygan maqsadlarini amalga oshirish uchun quyidagi vazifalarni bajaradi:

- 1). Paxta va boshqa qishloq xo‘jaligi ekinlari yetishtirishning strategik va ustivor yo‘nalishlarini belgilash hamda muvofiqlashtirishni samarali tizimlari va usullarini joriy etish;
- 2). Xorijiy mamlakatlar va korxonalar bilan iqtisodiy, texnikaviy, texnologik va sarmoyaviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish;
- 3). Paxta-to‘qimachilik mahsulotlariga ichki va xorij bozorlaridagi talab va taklifni muntazam o‘rganib borish asosida raqobat strategiyasini belgilash;
- 4). Klaster tarkibidagi tadbirkorlik korxonalari faoliyatiga yangi texnologiyalar va menejmentning ilg‘or usullarini joriy etish;

Klasterlarni joriy etish orqali qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va qayta ishlash jaryonlarida ularni sifati buzilishining ham oldi olinadi hamda bu jaryonlarga xizmat qiladigan infratuzilmalar tizimi shakllanadi. Shu maqsadda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 5 sentyabrdagi "Namangan viloyatining Mingbuloq va Pop tumanlarida agrosanoat klasterlarini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 736-sonli qaroriga asosan "Art soft Holding" mas'uliyati cheklangan jamiyati tashkil etildi.[2] Bundan ko'zlangan maqsad Namangan viloyatining agrar tarmog'ini yanada rivojlantirishga to'g'ridan-to'g'ri investisiyalarni keng jalb qilish, ilg'or texnologiyalarga asoalangan infratuzilmalarni yaratish, iqtisodiy va eksport salohiyatini oshirish, yagona texnologik zanjirga birlashtirilgan korxonalar majmuini tashkil etish orqali viloyatda yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlashni chuqurlashtirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va tarmoqda mehnat unumdorligini oshirishdir.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, klaster miqyosi qanchalik keng bo'lsa, uning imkoniyatlari yuqori bo'ladi va iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari kengayadi. Namangan viloyatida paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini baholashda va iqtisodiy samaradorlik darajasini aniqlashda quyidagi omilli ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz:

❖ Moliyaviy omillar bo'yicha:

-klaster tarkibiga kiruvchi korxonalar foydasini ko'paytirish-sof foyda;

-korxonada ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish-sotilgan mahsulotlar hajmida xarajatlarni hissasi, 1 so'm sotilgan mahsulot uchun sraflangan xarajatlar. Mahsulotni ishlab chiqarish xarajatlari-bu korxonaning ishlab chiqarish va tijorat faoliyatini amalga oshirishda zarur bo'lgan omillar uchun sarflangan mablag'larning pulda aks ettirilishidir. Ular mahsulot tannarxi ko'rsatkichida namoyon bo'lib, barcha moddiy xarajatlar, mahsulotni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari, mehnatga haq to'lash xarajatlarining puldagi ifodasidir.

-paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlarini milliy va jahon to'qimachilik bozoridagi hissasini ortishi va mahsulot sotishdan olinadigan daromad miqdori.

❖ Ichki va tashqi bozordagi xaridorlar omili bo'yicha:

-paxta-to'qimachilik klasterlari tomonidan sotilgan tovar mahsulotlari miqdori va undan olinadigan daromad miqdori.

❖ Paxta-to'qimachilik klasterlarida ichki ishbilarmonlik muhiti:

-klasterlar tomonidan zamonaviy va yangi asbob-uskunalar sotib olish - shuningdek, asosiy kapitalning balans qiymati;

-korxona xarajatlarini kamaytirish chora-tadbirlari tizimini joriy etish- ishlab chiqarilgan mahsulot tannarxida operasion xarajatlar hissasi;

-korxonada ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tarkibi va assortimenti-mahsulot turlarini yangilash holati;

❖ Paxta-to'qimachilik klasterlarida ta'lim va kadrlar salohiyatini oshirish;

-klasterlar tarkibiga kiruvchi korxonalardagi mavjud mehnat jamoalarini saqlab qolish-ishchi xodimlar soni;

-korxonada mehnat unumdorligi va ish haqini oshirish o'rtasidagi optimal nisbatni ta'minlash-1 ishchiga to'g'ri keladigan mahsulot hajmi va unga o'rtacha ish haqi miqdorini mutanosibli;

-korxonada mehnat qilayotgan ishchi-xodimlarning o'z ishidan qoniqish darajasini oshirish-ishlab chiqarish jarayonida vujudga keladigan salbiy holatlar oldini olish;

Bugungi kunda paxta-to'qimachilik klasterlarini rivojlanishiga va ularni iqtisodiy samaradorlikka erishishlariga ta'sir etuvchi yuqoridagi omillarni e'tiborga olgan holda faoliyati yo'lga qo'yib borilmoqda. Natijada viloyatidagi paxta-to'qimachilik klasterlari tomonidan paxta xom-ashyosini yetishtirish va uni chuqur qayta ishlash asosida tayyor to'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish, uni milliy va jahon bozorlarida sotish imkoniyatlari tobora kengayib bormoqda. Shuningdek, paxta-to'qimachilik klasterlari qishloq joylarida yangi ish o'rinlarini yaratib, aholini muntazam daromad olishlarini ta'minlamoqda. Bularni barchasi paxta-to'qimachilik klasterlarini tashkil etish, rivojlantirish va iqtisodiy samaradorlikka erishishiga ta'sir etuvchi omillarni aniq belgilanganligini va ularni ilmiy hamda iqtisodiy jihatidan aniq asoslab berilganligini natijasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarishini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. 2018 yil 19 sentyabr, 744-sonli qaror. <https://lex.uz/>.
2. "Namangan viloyatining Mingbuloq va Pop tumanlarida agrosanoat klasterlarini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 5 sentyabrdagi 736-sonli qarori. <https://lex.uz/>.